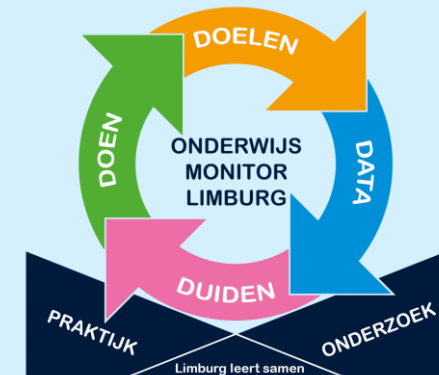
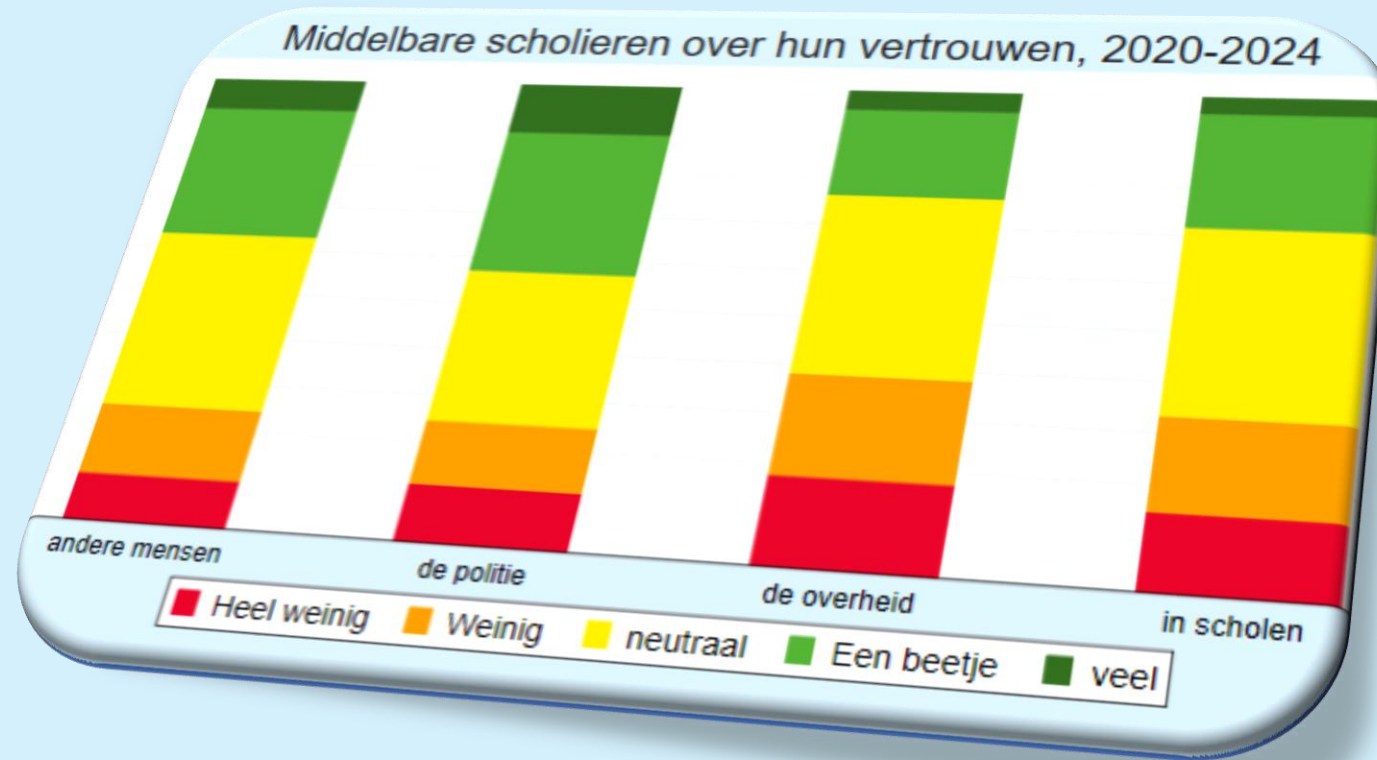

Vertrouwen en autonomie onder Limburgse middelbare scholieren

Onderzoek op basis van de
OnderwijsMonitor Limburg

April 2026

Èvi Kikken
Mélanie Monfrance
Lynn van Vugt

Introductie

Recent internationaal onderzoek laat zien dat het vertrouwen in instituties, zoals overheid en scholen, wereldwijd onder druk staat.^{1,2} Een afname van vertrouwen heeft directe gevolgen voor het onderwijs: leerlingen die vertrouwen hebben in instituties, zoals de school, vallen minder vaak uit, hebben minder probleemgedrag op school en behalen betere schoolresultaten.^{3,4} Vertrouwen kan daarom worden gezien als een fundamentele basiswaarde voor leren. Naast vertrouwen in instituties is vertrouwen in andere mensen van belang. Leerlingen zijn eerder geneigd zich in te zetten op school wanneer zij geloven dat hun inspanningen worden gewaardeerd en dat hun sociale omgeving hen ondersteunt.³ Vertrouwen is bovendien een essentiële voorwaarde voor het ontstaan en versterken van autonomie oftewel in de Engelstalige literatuur ook aangeduid als agency.^{5,6}

Autonomie verwijst naar de wil of het vermogen om doelgericht en bewust invloed uit te oefenen op het eigen handelen en de omgeving.^{5,6,7} In de Nederlandse onderwijsliteratuur wordt dit begrip vaak verbonden aan handelingsvermogen en zelfsturing. Daarnaast wordt ook vaak gesproken over leerling- of student agency.^{8,9,10} Leerlingen die autonomie ervaren, hebben het gevoel dat zij eigen keuzes kunnen maken, hun gedrag kunnen sturen en verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de gevolgen van hun acties. Bandura beschrijft drie belangrijke pijlers voor agency oftewel autonomie: bewustzijn, vertrouwen in eigen kunnen en de eigen waarden (het morele kompas).^{5,6,8} Binnen de Zelfdeterminatie theorie van Deci en Ryan staat het ervaren van autonomie centraal als een belangrijke voorwaarde voor motivatie. Leerlingen die autonomie ervaren, handelen vaker vanuit intrinsieke motivatie in plaats van vanuit externe druk of verplichting. Wanneer zij de ruimte krijgen om eigen keuzes te maken, initiatief te nemen en te leren vanuit persoonlijke interesses en waarden, vergroot dit hun betrokkenheid en draagt het bij aan motivatie.^{11,12}

In deze factsheet

Vanwege het belang van vertrouwen en autonomie bij leerlingen verzamelt [Onderwijsmonitor Limburg](#) gegevens hierover aan de hand van stellingen. Sinds 2020 worden er gegevens over vertrouwen verzameld, sinds 2022 over autonomie. Het gaat hierbij om zelfrapportage door leerlingen. In deze factsheet zetten we de resultaten op een rij. We bekijken de onderdelen:

- ❖ Trends tussen 2020-2024 voor vertrouwen en tussen 2022-2024 voor autonomie
- ❖ Verschillen in die trend tussen jongens en meisjes
- ❖ Verschillen in die trend naar onderwijstype
- ❖ Verschillen in die trend naar opleidingsniveau ouders
- ❖ Verschillen in die trend naar regio

Als uw school/bestuur heeft deelgenomen, kunt u ook cijfers voor uw eigen school/bestuur inzien in de digitale terugkoppeling, via [deze link](#). Hiervoor is de inlogcode nodig die bestuurders en schoolleiders van deelnemende scholen hebben ontvangen.

Resultaten in het kort

- ❖ Er is sprake van een dalende trend, in 2024 scoren leerlingen significant lager op **vertrouwen** dan in voorgaande jaren.
- ❖ De ervaren **autonomie** is tussen 2022 en 2024 gelijk gebleven.

- ❖ De daling in **vertrouwen** is voor zichtbaar voor alle onderwijstypen.
- ❖ Vwo'ers ervaren in alle jaren de hoogste mate van **vertrouwen** en **autonomie** gevolgd door havisten en vmbo'ers.

- ❖ Er zijn geen verschillen tussen jongens en meisjes en de mate waarin zij **vertrouwen** ervaren.
- ❖ Meisjes ervaren alle jaren minder **autonomie** dan jongens.

- ❖ Waar er in 2020 een verschil was in **vertrouwen** voor leerlingen met verschillend opgeleide ouders, is dit in 2022 niet meer significant, wel is de mate van **vertrouwen** gedaald voor alle leerlingen.
- ❖ Leerlingen met hbo opgeleide ouders ervaren in 2024 een hogere mate van **autonomie** dan leerlingen met maximaal mbo opgeleide ouders.

- ❖ Leerlingen in Noord-Limburg ervaren meer **vertrouwen** dan leerlingen in Parkstad.
- ❖ Leerlingen ervaren een vergelijkbare mate van **autonomie** in de verschillende regio's.

Algemeen beeld

Tabel 1 geeft een beeld van de verdeling van de verschillende groepen leerlingen in de data en zodoende ook in deze factsheet zijn vertegenwoordigd.*

Tabel 1. De verschillende groepen leerlingen in de OML, in absolute aantallen en percentages (2020-2024).

Geslacht	Aantal leerlingen	Percentage
Jongens	15.689	48,84
Meisjes	16.437	51,16
Opleiding ouders		
Maximaal mbo	11.907	37,06
Hbo	9.536	29,68
Wo	5.591	17,40
Onbekend	5.095	15,86
Regio		
Noord-Limburg	6.891	21,45
Midden-Limburg	7.744	24,10
Sittard-Geleen	5.051	14,72
Maastricht-Heuvelland	5.720	17,80
Parkstad Limburg	6.723	20,93
Totaal	32,126	

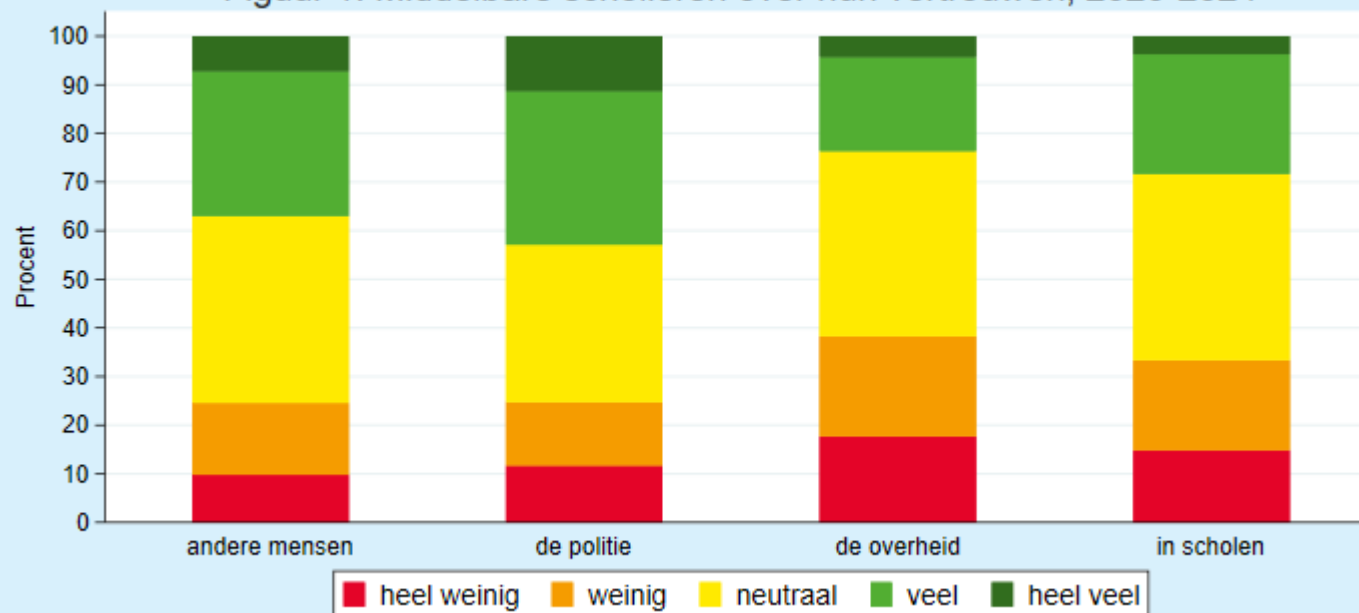
5 * Deze gegevens zijn gebaseerd op de data voor vertrouwen, voor autonomie zijn er minder gegevens beschikbaar omdat dit pas is meegenomen in de OML vanaf 2022

Vertrouwen

Om het vertrouwen van leerlingen in kaart te brengen, hebben zij per categorie aangegeven in welke mate zij vertrouwen hebben in verschillende instituties. Leerlingen konden antwoorden op een schaal van 1 (= heel weinig) tot en met 5 (= heel veel). Figuur 1 geeft een algemeen beeld van hoe de leerlingen hebben geantwoord in de periode 2020-2024. Ongeveer 40% van de leerlingen geeft bijvoorbeeld aan weinig vertrouwen te hebben in de overheid. Daarnaast geeft ongeveer 25% aan weinig vertrouwen te hebben in de politie.

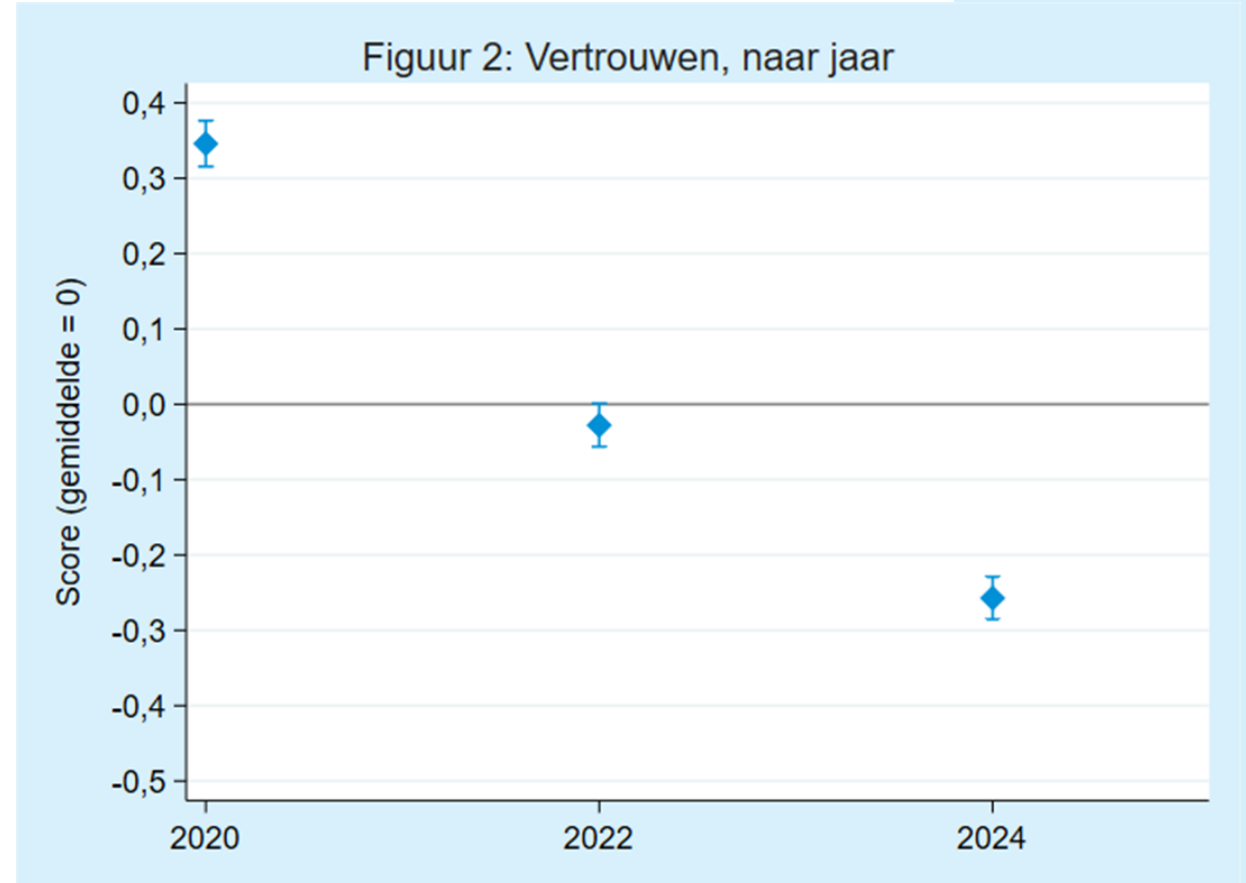
Om een algemeen beeld te krijgen van het vertrouwen dat leerlingen hebben, zijn de vier stellingen samengevoegd tot een index.** Op deze manier kunnen we de verschillen kwantificeren en de verschillen tussen groepen en over de tijd in kaart brengen. Een hogere score op de schaal betekent dat leerlingen aangeven meer vertrouwen te hebben.

Figuur 1: Middelbare scholieren over hun vertrouwen, 2020-2024

Verschillen naar jaar

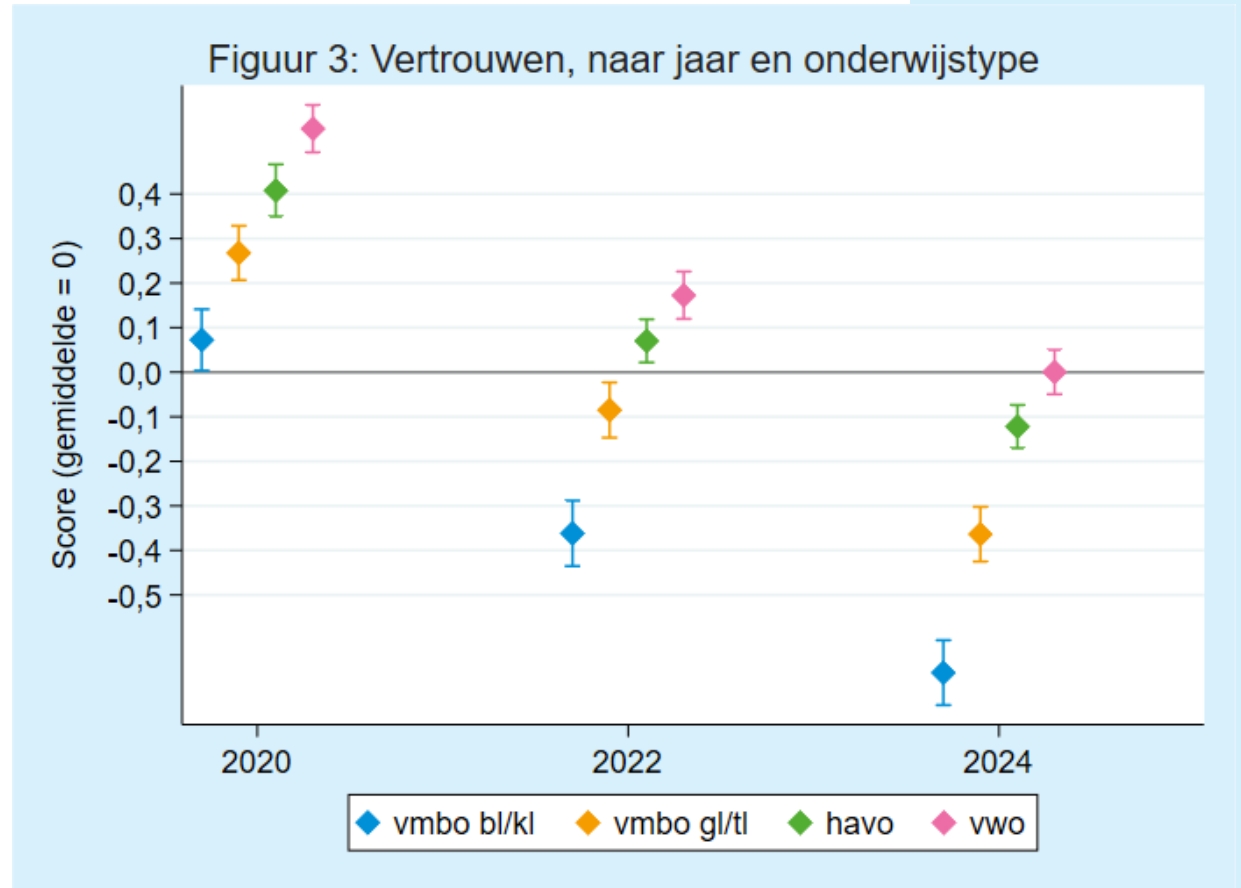
Figuur 2 toont het gemiddelde vertrouwen van leerlingen sinds 2020. Tussen 2020 en 2022 is er een significante daling zichtbaar, gevolgd door een verdere afname in 2024 ten opzichte van eerdere jaren. Er lijkt hier sprake te zijn van een dalende trend.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar onderwijstype

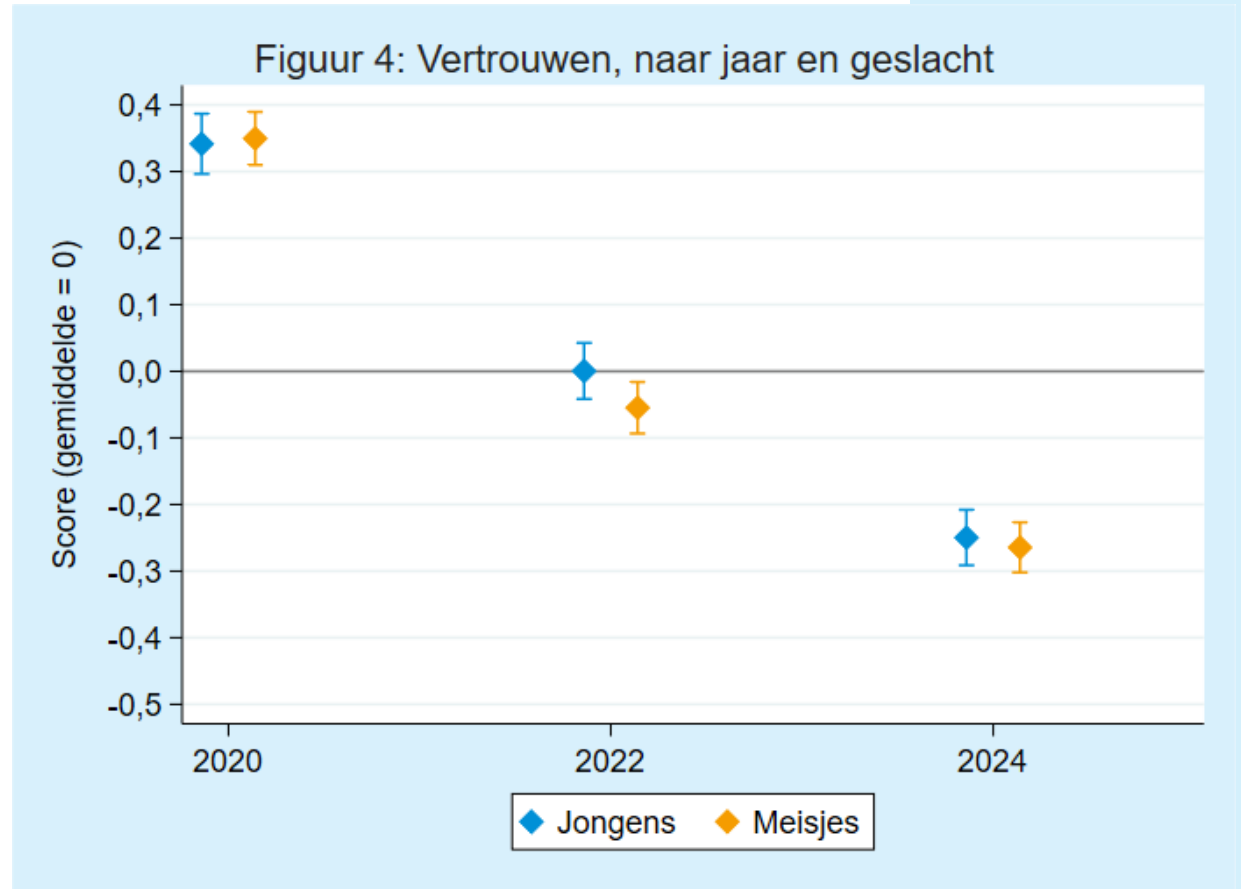
Figuur 3 geeft het vertrouwen weer van leerlingen per onderwijstype. Over het algemeen zien we dat vwo'ers in alle jaren aangeven een hogere mate van vertrouwen te hebben dan de leerlingen van de andere onderwijstypen. Havisten scoren ook consequent hoger op vertrouwen dan vmbo-leerlingen. Leerlingen van vmbo gl/tl geven aan meer vertrouwen te hebben dan leerlingen van vmbo bl/kl. Kijken we naar de trends over de jaren, dan zien we dat het vertrouwen van leerlingen, ongeacht het onderwijstype, tussen 2020 en 2024 significant gedaald zijn.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar geslacht

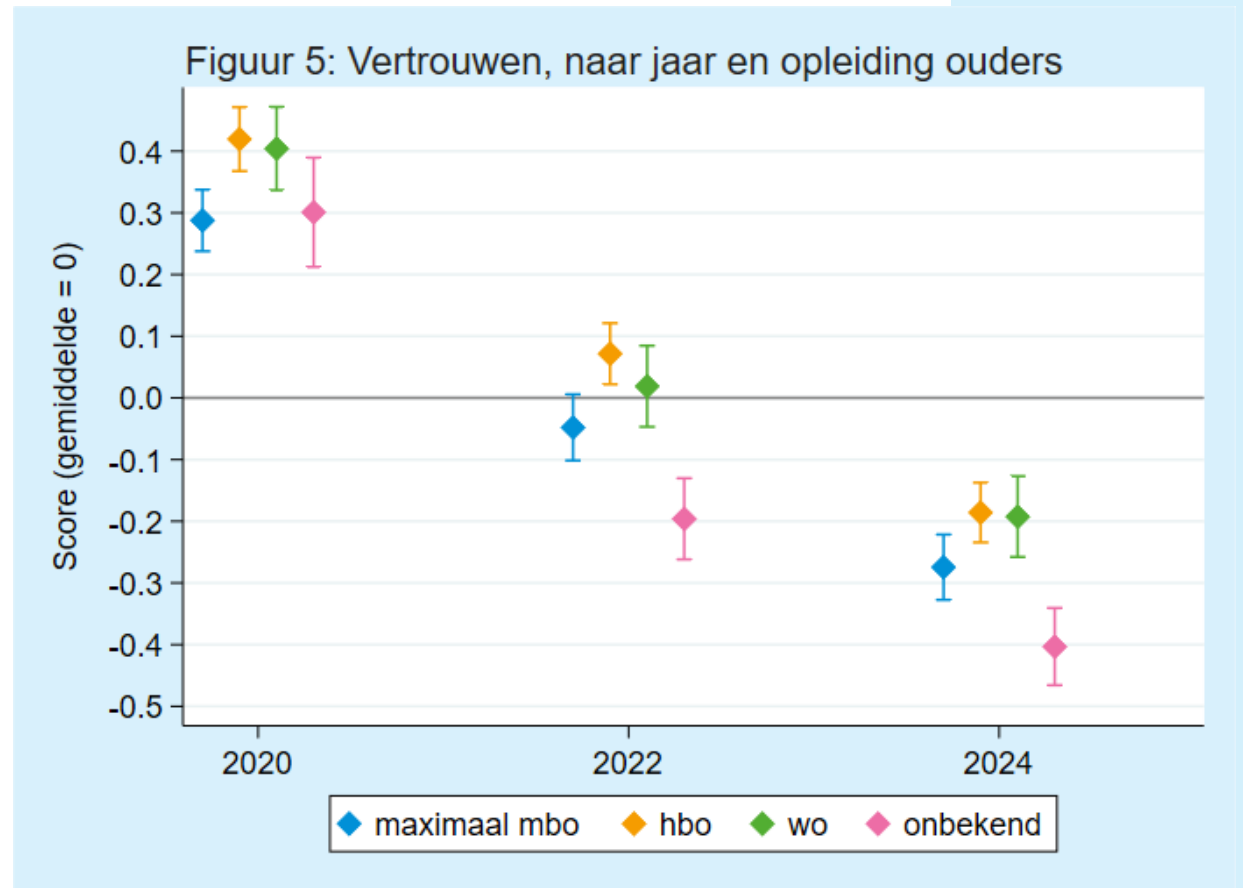
Figuur 4 toont de mate van vertrouwen van leerlingen uitgesplitst naar geslacht. De scores voor vertrouwen tussen jongens en meisjes zijn in alle jaren grotendeels vergelijkbaar. Voor zowel jongens als meisjes is er een significante daling te zien in de mate van vertrouwen vanaf 2022.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar opleidingsniveau ouders

In Figuur 5 zien we de mate van vertrouwen van leerlingen uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders. In 2020 zien we dat de mate van vertrouwen lager is voor leerlingen met maximaal mbo-opgeleide ouders ten opzichte van leerlingen met wo-opgeleide ouders. In 2022 is dit verschil echter niet meer significant. De mate van vertrouwen is bij alle leerlingen afgelopen jaren gedaald, ongeacht het opleidingsniveau van de ouders.

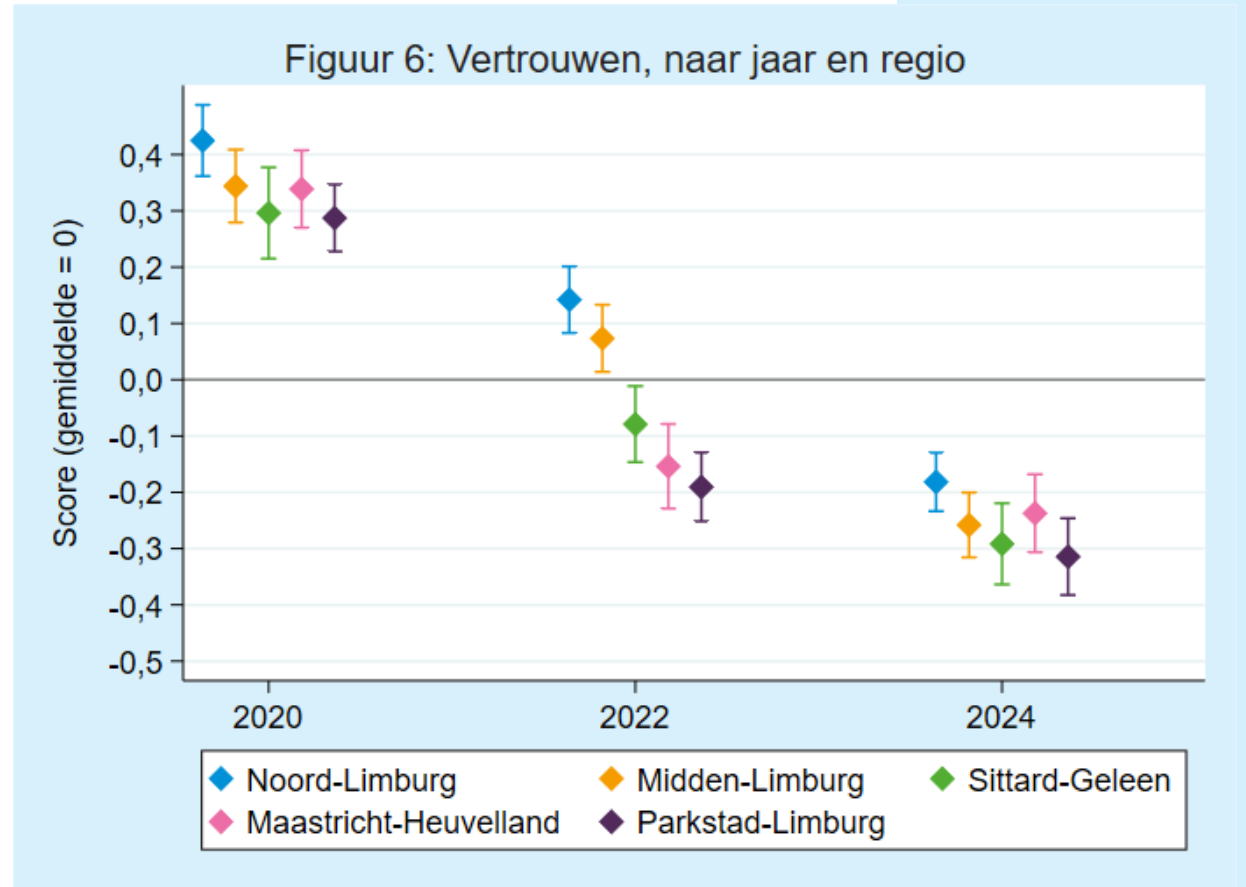

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd en regio.

Verschillen naar regio

In Figuur 6 wordt de mate van vertrouwen uitgesplitst naar regio. In zowel 2020 als 2024 is het vertrouwen van leerlingen in Noord-Limburg hoger dan in Parkstad, terwijl de overige regio's geen significante verschillen vertonen. In 2022 waren er meer regionale verschillen: de mate van vertrouwen in Noord-Limburg en Midden-Limburg lag toen significant hoger dan de andere regio's. Deze verschillen zetten echter niet door in 2024.

Wanneer we kijken naar de trend over de jaren dan zien we dat het vertrouwen van leerlingen in Noord-Limburg, Midden-Limburg en Sittard-Geleen elk afnamejaar significant gedaald is ten opzichte het voorgaande afnamejaar. Voor de regio's Maastricht-Heuvelland en Parkstad daalde het vertrouwen alleen tussen 2020 en 2022, waarna het in 2024 ten bleef op nagenoeg het zelfde niveau als in 2022.

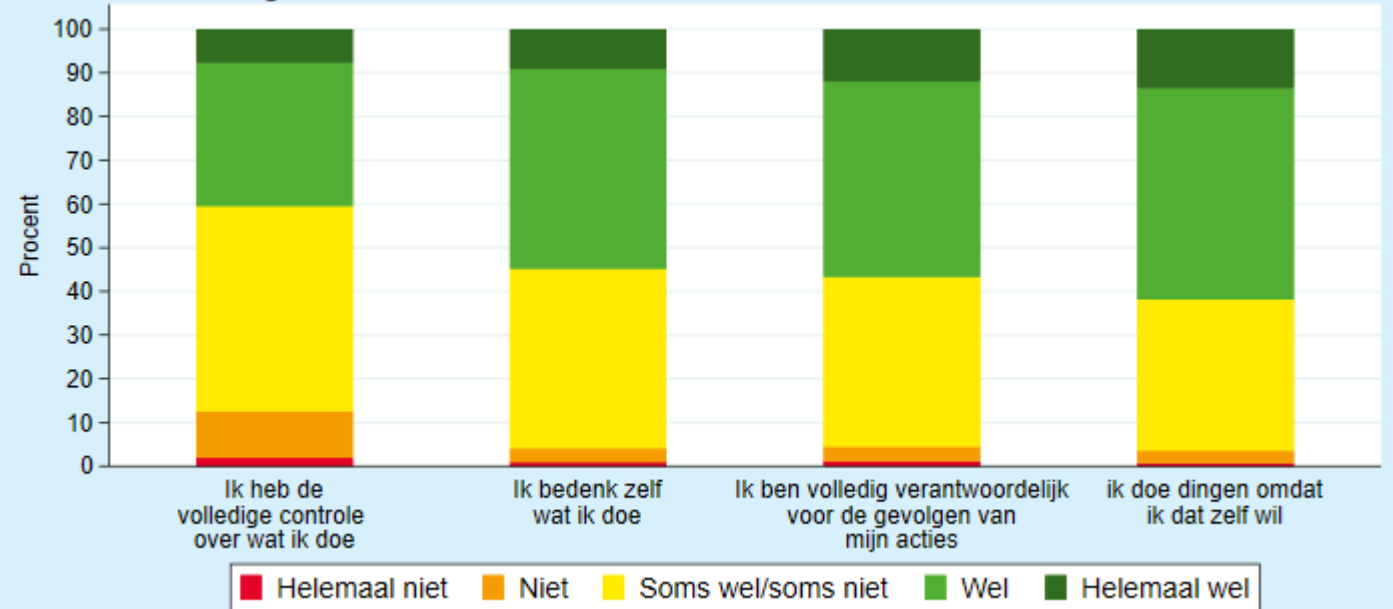
Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd en opleiding ouders.

Autonomie

Om de ervaren autonomie van leerlingen in beeld te krijgen, zijn er enkele stellingen aan hen voorgelegd. Leerlingen konden antwoorden op een schaal van 1 (= helemaal niet) tot 5 (= helemaal wel). Figuur 1 geeft een algemeen beeld van hoe de leerlingen hebben geantwoord in de periode 2022-2024. Ongeveer 40% van de leerlingen geeft bijvoorbeeld aan volledige controle te hebben over wat ze doen. Daarnaast geeft iets meer dan 60% van de leerlingen aan dingen te doen omdat ze dat zelf willen.

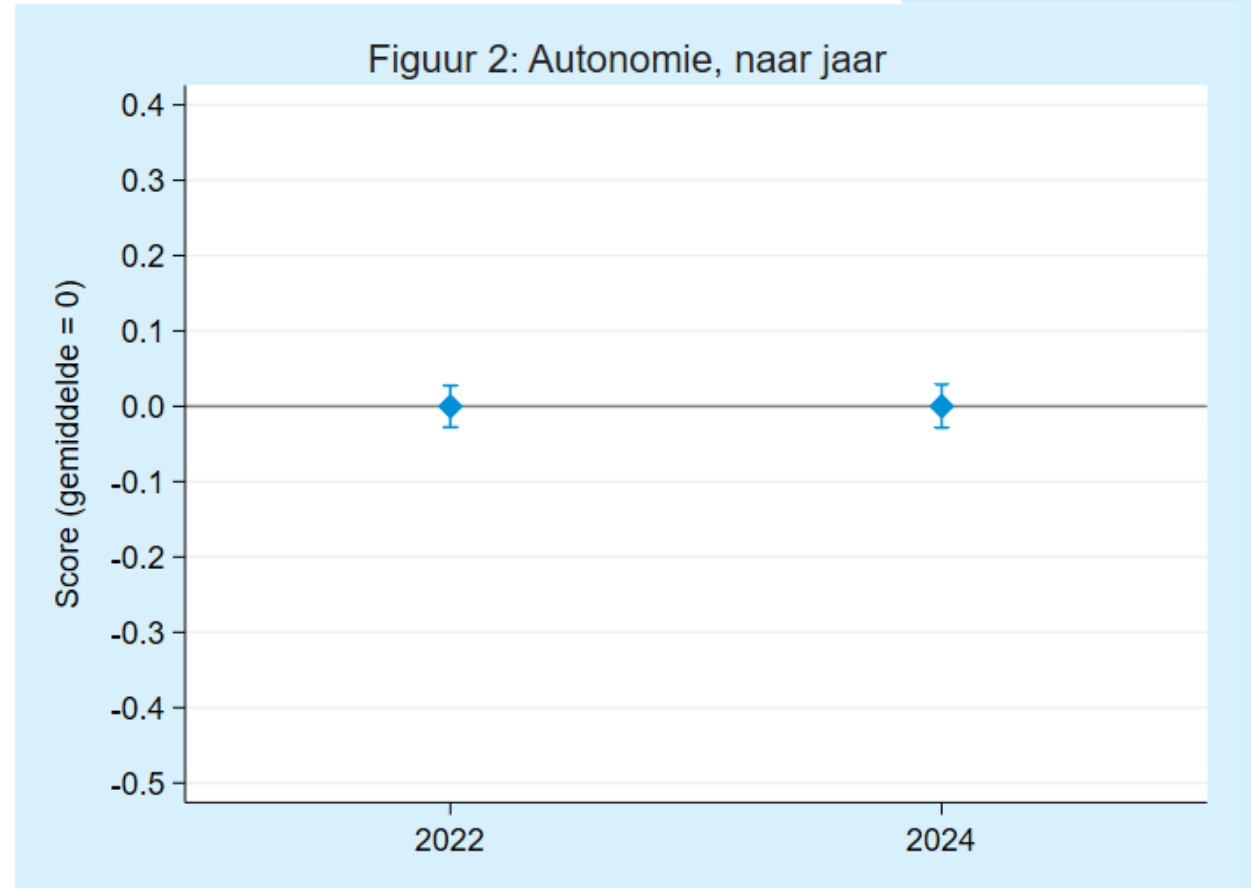
Om een algemeen beeld te krijgen de ervaren autonomie van leerlingen, zijn de vier stellingen samengevoegd tot een index.** Op deze manier kunnen we de verschillen kwantificeren en de verschillen tussen groepen en over de tijd in kaart brengen. Een hogere score op de schaal betekent dat leerlingen aangeven meer autonomie te ervaren.

Figuur 2: Middelbare scholieren over hun autonomie, 2022-2024

Verschillen naar jaar

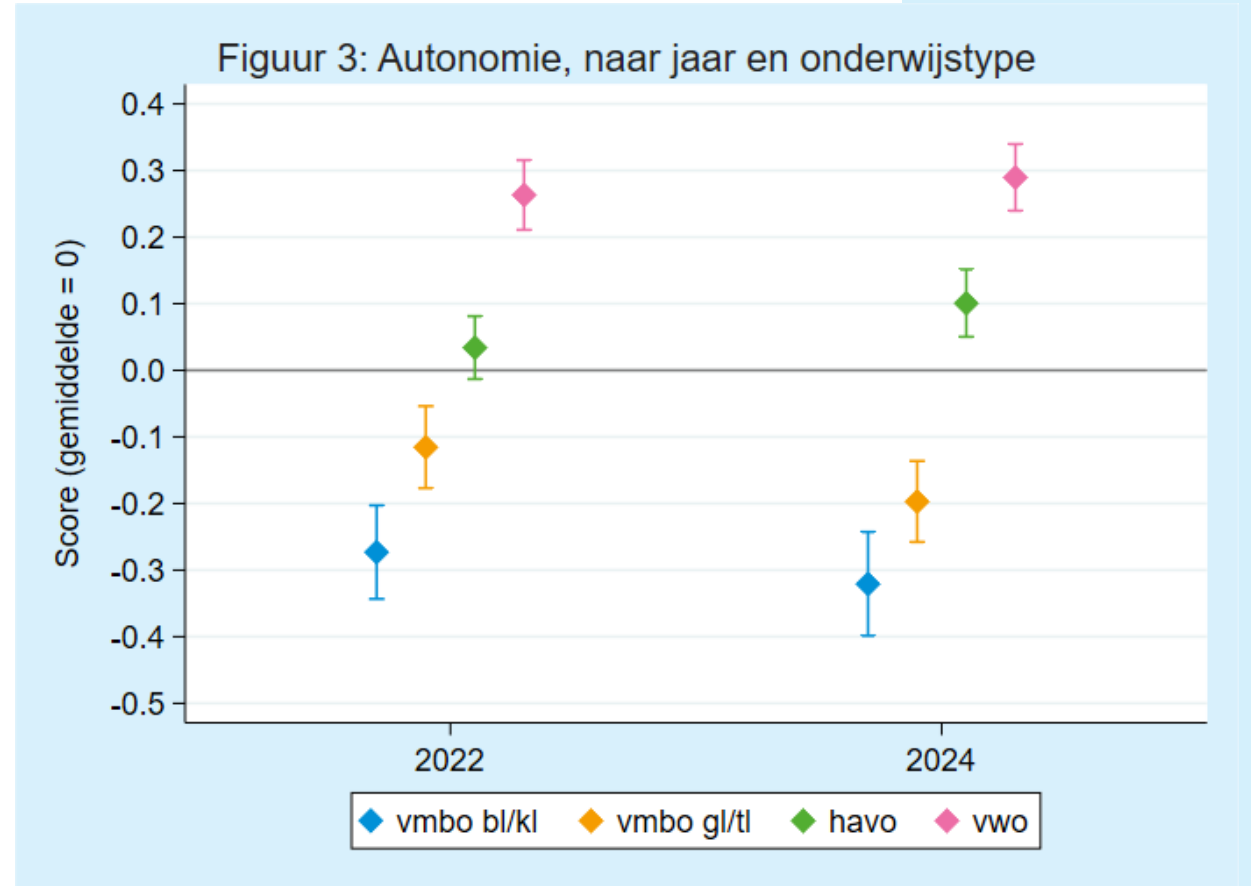
Figuur 2 toont de gemiddelde ervaren autonomie van leerlingen in 2022 en 2024. De scores tussen de jaren 2022 en 2024 zijn gelijk gebleven.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar onderwijstype

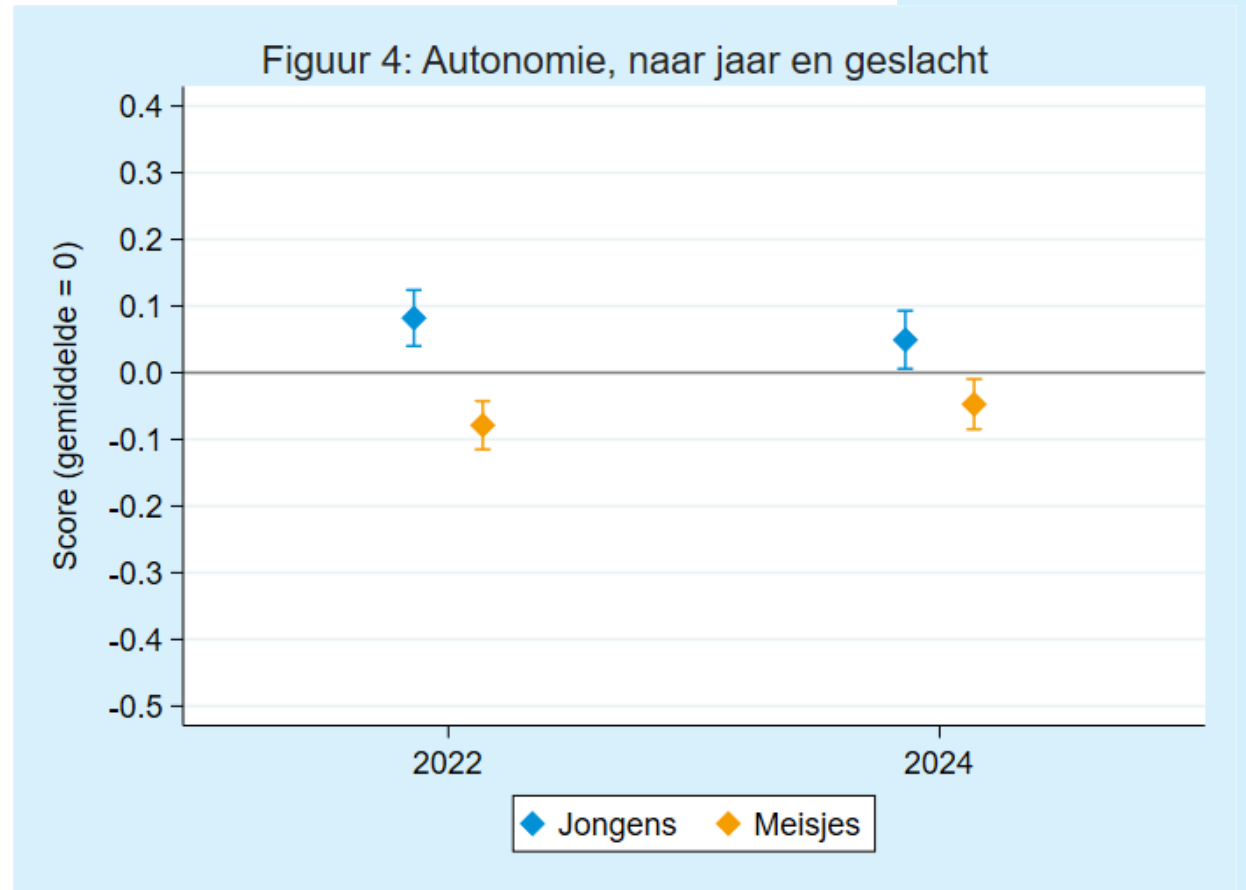
Figuur 3 geeft de mate van autonomie weer tussen de verschillende onderwijstypen. Over het algemeen ervaren vwo'ers in alle jaren een hogere mate van autonomie dan de leerlingen van de andere onderwijstypen. Havisten geven aan een hogere mate van autonomie te ervaren dan vmbo-leerlingen. In 2022 geven vmbo gl/tl-leerlingen aan een hogere mate van autonomie te ervaren dan vmbo bl/kl-leerlingen. In 2024 is dit niet meer significant. De scores in ervaren autonomie tussen de jaren 2022 en 2024 zijn voor alle onderwijstypen vergelijkbaar.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar geslacht

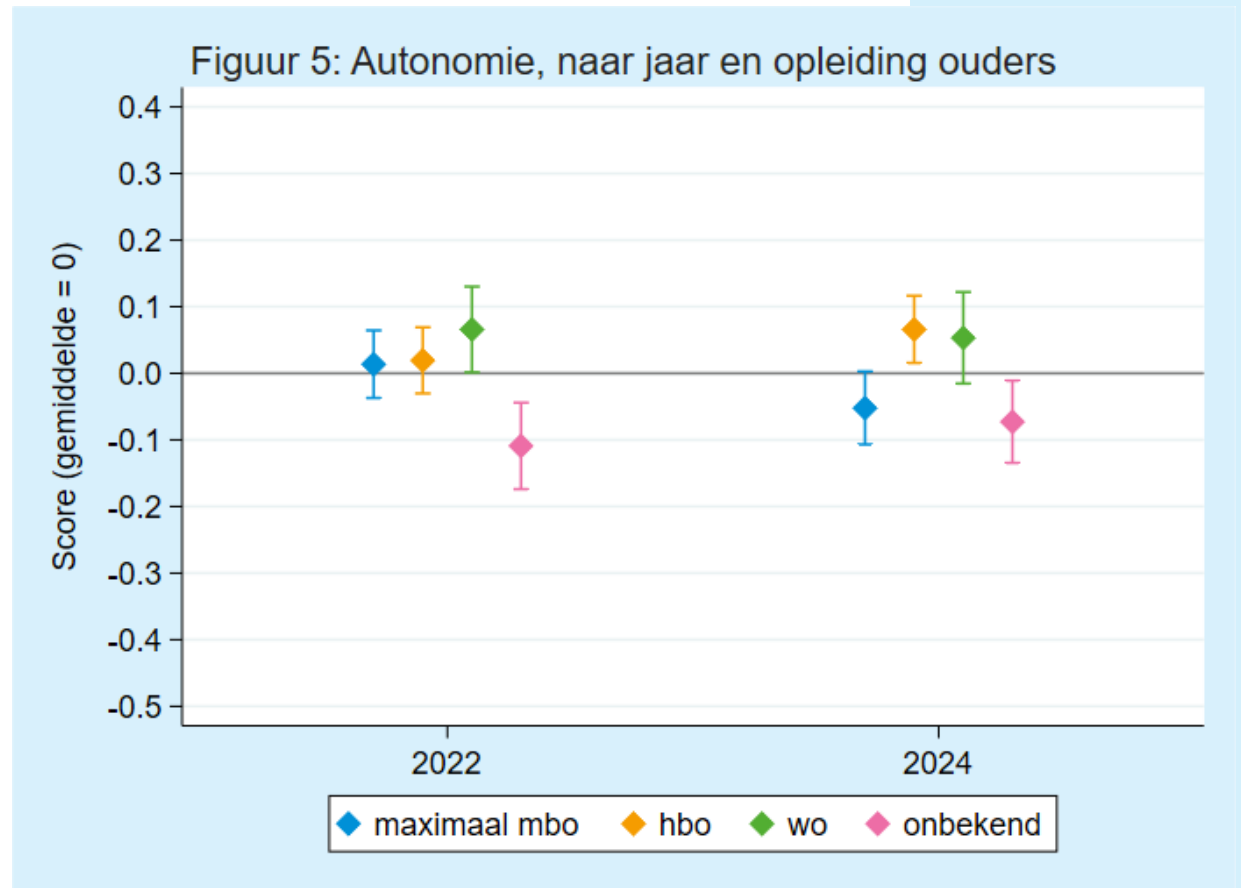
Figuur 4 toont de mate van ervaren autonomie van de leerlingen, uitgesplitst naar geslacht. Jongens ervaren in zowel 2022 als 2024 gemiddeld genomen meer autonomie dan meisjes. Er zijn geen significante verschillen tussen de jaren.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar opleidingsniveau ouders

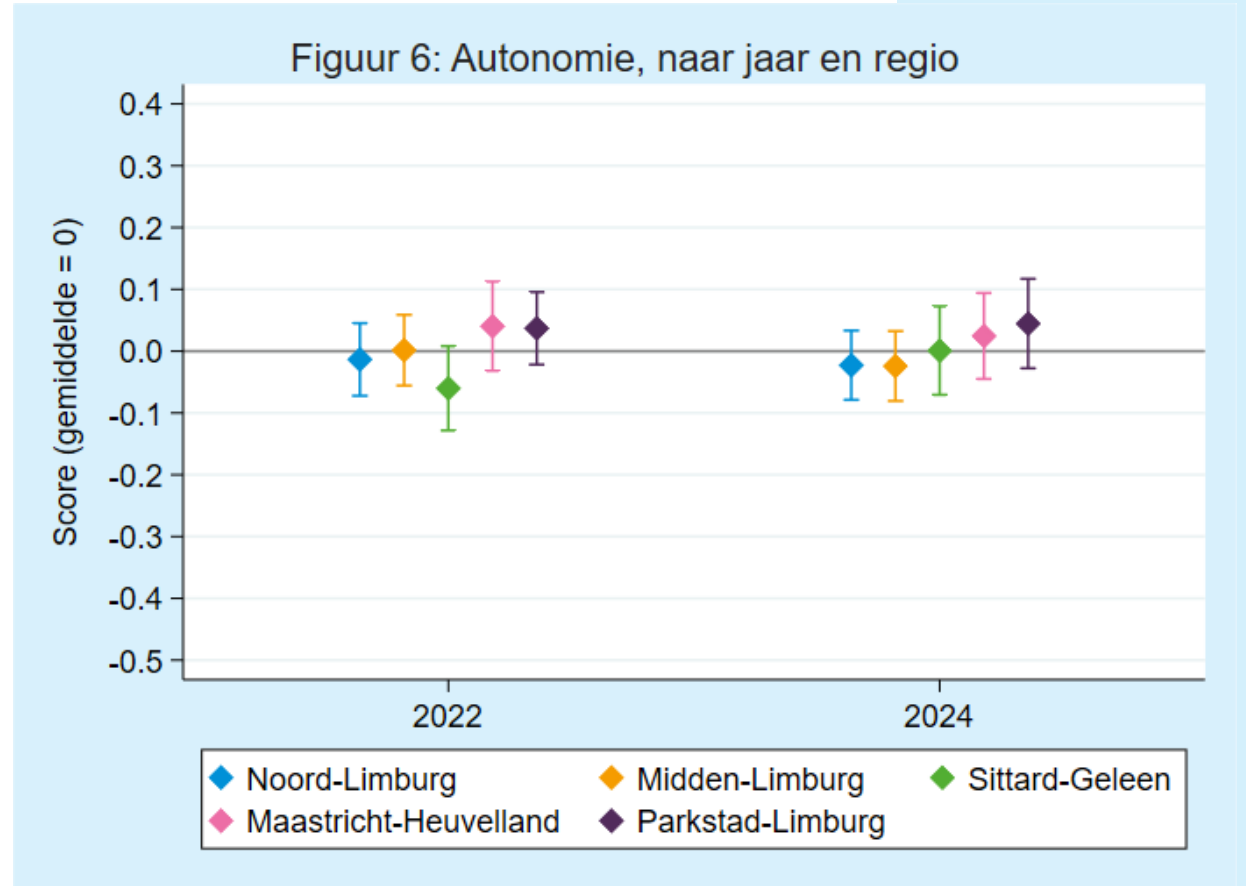
In Figuur 5 zien we de mate van autonomie van leerlingen uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders. In 2022 zien we geen verschillen in de mate van autonomie tussen leerlingen met verschillend opgeleide ouders. In 2024 zien we dat leerlingen waarvan de ouders hbo-opgeleid zijn, een hogere mate van autonomie ervaren dan leerlingen met maximaal mbo-opgeleide ouders. Kijken we naar de scores tussen de jaren, dan zien we geen significante verschillen.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd en regio.

Verschillen naar regio

In Figuur 6 wordt de ervaren autonomie van leerlingen uitgesplitst naar regio. In 2022 en 2024 zijn er geen significante verschillen tussen de regio's. Ook zijn de scores voor de verschillende regio's tussen de jaren vergelijkbaar.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd en opleiding ouders.

Aanbevelingen voor de schoolpraktijk

Vertrouwen in instituties, zoals de overheid en scholen, is een belangrijke voorwaarde voor het functioneren van een samenleving.¹³ Vertrouwen en autonomie vormen samen een belangrijke basis voor betrokkenheid, motivatie en het succesvol leren van leerlingen.^{1,3,4} Een belangrijke basis voor vertrouwen is een consistente en transparante schoolcultuur. Wanneer leerlingen ervaren dat leraren en schoolleiders handelen in lijn met de afspraken, waarden en verwachtingen van de school, draagt dit bij aan een gevoel van veiligheid, voorspelbaarheid en betrouwbaarheid.¹⁶ Ook zien we dat in kleine scholen het onderling vertrouwen vaak groter is. Meer dagelijkse face-to-face interacties binnen de school dragen hieraan bij. Daarnaast kan het samenwerken met ouders en het stimuleren van een positief leerklimaat het vertrouwen van leerlingen in de school versterken.¹⁶

Voor het bevorderen van autonomie is het volgens de Kennisrotonde belangrijk dat leerlingen actief betrokken worden bij hun leerproces en ruimte ervaren om zelf keuzes te maken.¹⁷ Leraren kunnen dit stimuleren door leerlingen tijdens opdrachten te laten nadenken over wat zij al weten en welke stappen zij denken dat nodig zijn, bijvoorbeeld door vragen te stellen of hints te geven. Daarnaast kan 'modeling', waarbij de leraar voordoet hoe een taak kan worden aangepakt, leerlingen helpen om strategieën voor zelfstandig werken te ontwikkelen. Ook samenwerkend leren, zoals 'peer tutoring' waarbij leerlingen elkaar feedback geven op hun werk, kan volgens de Kennisrotonde bijdragen aan het ontwikkelen van zelfsturing en autonomie. In deze werkwijzen verschuift de rol van de leraar meer richting die van coach of begeleider van het leerproces.¹⁷

Het is daarnaast van belang rekening te houden met de ontwikkelingsfase van adolescenten. Tijdens de puberteit zijn executieve functies zoals plannen, organiseren en impulscontrole nog volop in ontwikkeling. Leerlingen hebben baat bij een leeromgeving met duidelijke structuur en voorspelbaarheid. Heldere kaders, duidelijke verwachtingen en een overzichtelijke planning kunnen leerlingen ondersteunen bij het ontwikkelen van zelfsturing. Door leerlingen binnen deze structuur geleidelijk meer verantwoordelijkheid te geven, kunnen zij stap voor stap oefenen met het nemen van regie over hun eigen handelen en het ervaren van autonomie.¹⁸

Bronnen

- ¹ Tschannen-Moran, M. (2017). Trust in education. In *Oxford research encyclopedia of education*.
- ² Valgarðsson, V., Jennings, W., Stoker, G., Bunting, H., Devine, D., McKay, L., & Klassen, A. (2025). A crisis of political trust? Global trends in institutional trust from 1958 to 2019. *British Journal of Political Science*, 55, e15.
- ³ Romero, L. S. (2015). Trust, behavior, and high school outcomes. *Journal of Educational Administration*, 53(2), 215-236.
- ⁴ Tschannen-Moran, M. (2014). *Trust matters: Leadership for successful schools*. John Wiley & Sons.
- ⁵ Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26.
- ⁶ Bandura, A. 2006. Toward a Psychology of Human Agency. *Perspectives on Psychological Science: A Journal of the Association for Psychological Science* (2): 164–180.
- ⁷ Deakin Crick, R., Huang, R., Ahmed Shafi, A., & Goldspink, C. (2015). Developing resilient agency in learning: The internal structure of learning power. *British Journal of Educational Studies*, 63, 121 - 160.
- ⁸ Schoots-Snijder A.J.M., Tigelaar E.H. & Admiraal W.F. (2023). Leerlingperceptie van agency in het VO: een exploratief onderzoek naar het ontwerp en de kwaliteit van de Student Agency Scale (SAS). *Pedagogische Studieën*.
- ⁹ Priestley, M., Biesta, G., & Robinson, S. (2015). Teacher agency: een ecologische kijk op het handelingsvermogen van leraren.
- ¹⁰ Vloet, K. (2008). Bouwen aan professionele identiteit. *Bouwen aan een opleiding als platform. interactieve professionaliteit en interactieve kennisontwikkeling*, 25-49.

- ¹¹ Vansteenkiste, M., Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2006). Self-determination theory and the explanatory role of psychological needs in human well-being.
- ¹² Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227-268.
- ¹³ Estadieu, L., Klauer, K. C., Voßkuhle, A., & Thomaschke, R. (2025). Institutional trust in crisis? Conceptual and methodological challenges in measuring institutional trust. *Sociology Compass*, 19(6), e70073.
- ¹⁴ Kaasa, A., & Andriani, L. (2022). Determinants of institutional trust: the role of cultural context. *Journal of Institutional Economics*, 18(1), 45-65.
- ¹⁵ Ahmed, S., Tariq, K., & Abbas, F. (2024). Analyzing Data on Students' Institutional Trust and Its Impact on Emotional Wellbeing. *The Asian Bulletin of Big Data Management*, 4(02), 4-2.
- ¹⁶ Bryk, A. S., & Schneider, B. (2003). Trust in schools: A core resource for school reform. *Educational leadership*, 60(6), 40-45.
- ¹⁷ Kennisrotonde. (2016). Welk leerkrachtgedrag is effectief om zelfgestuurd leren te bevorderen?
- ¹⁸ Smidts, D. (2018). Zelfsturing in de klas. D. Smidts, *Zelfsturing in de klas; over de aandacht en executieve functies en rust*, 51-52.